

A zene erejével

az AMEGA beszélgetőpartnere:
Dr. Kovács István

orvos-operaénekes

Megható kép, amikor egy kismama megsimogatja a hasát és énekel a születendő gyermekének. Ismertek olyan vizsgálatok, melyek azt bizonyítják, hogy a zenére pozitívan reagálnak a magzatok. Mi erről a véleményed?

Biztos, hogy a zene óriási hatású. Mozart és Vivaldi muzsikáját kell hallgatnia a kismamának. Ennek az élettanáról nem sokat tudunk, de empirikus tény, hogy így van. Én is sokat énekeltem, zenéltem a gyermekeimnek még a születésük előtt.

Mikor kell elkezdni a zene megszerettetését egy gyermekkel? Valamikor régen, egy tévéműsorban hallottam *Pernye András* véleményét, miszerint, ha egy gyermeket Wagner zenéjével akarnak bevezetni a muzsika világába, az eleve kudarcos próbálkozás lesz.

Gyermeke válogatja, de valóban nem célszerű Wagnerrel kezdeni a zene megszerettetését. Harmonikus muzsikát kell elsősre a gyerekek elé vinni. Hogy mikortól? Nyilván szerencsés az, aki belenő, de az én esetemben a családban nem volt zenélés és zenehallgatás. Bennem kamaszkoromban ébredt fel az érdeklődés. Akkor csodálkoztam rá, hogy ez egy csodálatos világ. Rabul ejtett és elkötelezett lettem a zene iránt.

Az iskolának nyilván nagy szerepe lehet a zene felfedezésében. Az oktatásban milyen szerepet tölt be a zene napjainkban?

A görögök erről sokat tudtak, fő tananyaguk volt a zene és a mozgás. Az ember az utóbbi évszázadokban nem változott. A zenének nagyon fontos alapot kellene képeznie a gyermekek oktatása során. Rengeteg kutatás szól arról, hogy mit csinál az agyban, vagy az aggyal a zene. Ismertek azok a történetek, hogy a Nobel-díjas tudósaink összejártak zenélni, nyilván nem véletlenül. Azt gondolom,

hogy az emberi teljesség, az emberi képességek kibontakozásához a zene rendkívül fontos. A zene olyan összeköttetéseket épít ki az agyban, amiket más területeken is kamatoztatni tudunk. Ez olyan befektetésként is fel fogható, ami később többszörösen megtérül.

Gyerekkoromban énekelgettem én is az iskolában, de a mutáláskor eltanácsoltak.

Te hogyan élted meg ezt az időszakot?

Nekem elég érdekes volt az iskolában a zenéhez való viszonyom. Nagyon szerettem énekelni. A szüleim Szombathely legjobb zenei iskolájába íratlak be. Aztán jött egy tanárnő, akivel nem találtam meg a hangot és tízéves koromban a rossz magaviseletemre hivatkozva eltanácsoltak a kórusból. Akkor elhatároztam, hogy zenével, kórusokkal soha többé nem foglalkozom. A gimnáziumban, Pécssett egy nagyszerű énektanár, *Szabó Szabolcs* vezette a kórust. Ő volt a magyartanárom is. Beszélgettünk és pár hét múlva már három kórusnak is tagja voltam. Ez volt a valódi találkozásom a zenével. Nagyon sokat énekelhettem akkoriban amatőr felnőtt kórusokban is, és az amatőrség szelleme mindig ott volt velem, ezt soha nem is szeretném elhagyni. Az amatőrséget úgy fogalmaztam meg: szeretni, amit csinálsz. Az amatőrségnek az a nagyszerű oldala, hogy a lelkesedés, a zene szeretete átsegít sok technikai problémán és megszülethetnek nagyszerű előadások, produkciók.

Valószínűleg már sokan kérdezték, én se tudom megkerülni. Indul egy énekesi, zenei karriered, ugyanakkor a gimnázium után az orvosi egyetemre jelentkeztél.

Akkor még nem indult karrier. Két éve tanultam énekelni és az érettségi után döntenem kellett. Nekem volt akkor egy nagyon naív kamaszkori elképzelésem: szerettem volna segíteni az embereken, adni nekik valamit. Az ember sok vihart átél, de ehhez azóta is újra és újra visszatérek. Ezért választottam az orvosi egyetemet. Az éneklésben nem voltam

még olyan szinten, hogy a Zeneakadémiával próbálkozhattam volna.

Az orvoslás egész embert kívánó hivatás, te pedig az egyetem mellett váltál énekeské. Mikor jött el a pillanat, amikor újra választanod kellett?

Az egyetemi éveim nagyon jók voltak. Az én sorsom, hogy több minden érdekelt, és érdekel ma is. Az egyetemen tisztességesen megtanultam, amit kellett. A döntés először olyan formában jött el, hogy felmértem a szigorló évben, hogy ha a belgyógyászatot választom, akkor esélyem sem lesz arra, hogy komolyan énekeljek. Ekkor egy nagyszerű professzor a kórélettanról – *Szelényi Zoltán* – azt mondta: „István, tudom milyen helyzetben vagy, gyere hozzánk, itt kicsivel több szabadságod lesz és tudod mellette folytatni az éneklést is”. Éltem ezzel a lehetőséggel, és három nagyon szép évet töltöttem a kórélettanon. Bekapcsolódtam a klinikai alapkutatásokba, de hamar kiderült számomra, hogy ez nem az én világom. A kutatói munka más felépítésű embert igényel.

Viszont az oktatásban jeleskedtél. Két éven keresztül te voltál az év oktatója az egyetemen.

Az oktatást nagyon szerettem. Büszke vagyok rá, hogy a hallgatók titkos kérdőíve alapján két éven keresztül én lehettem az év oktatója. Harmadéves medikusokat oktatni nem egyszerű dolog. A harmadik év az orvosegyetemeken brutális. Az első két év arról szól, hogy minden milyen gyönyörű. A harmadik évben aztán jön a patológia, a kórélettan és minden gondolatnak a halál van a végén. Az orvossá válás egyik fontos mérföldköve ez, de irtózatosan megterhelő. Az orvosegyetemek szelleme nagyon materiális, tudományos. Keveset foglalkoznak azzal, hogy mi az orvossá válás, hogyan épül fel egy orvos személyisége. Aztán hirtelen a medikus nyakába zúdul, hogy mindennek a végén a halál van. Minden beavatásnak – amikor még

voltak beavatások – a lényege az volt, hogy nézz szembe a halállal. Azt gondolom, van olyan, hogy orvosná válás, ennek van egy lelki vonulata, egy érési folyamata és ebben az egyetem harmadik éve nagyon fontos.

Orvosná váltál te is, csak közbejött egy „Ki mit tud?”.

Negyedéves voltam akkor. Az ott elért eredményem talán országosnak is mondható ismertséget hozott számomra és egy kicsi lökést abba az irányba, hogy az énekléssel érdemes komolyan foglalkozni. A kórélet-tanon töltött három év egyrészt orvosi tevékenységgel, másrészt intenzív énektanulással járt. Minden héten két napot jártam Budapestre, nagyszerű korrepetitornal és énektanárral dolgozhattam. *Polgár Lászlónak* is bemutattak és ő felajánlotta, hogy amikor itthon van, szívesen foglalkozik velem. Elmentem néhány nemzetközi versenyre azért, hogy számomra is kiderüljön, van-e keresnivalóm az énekesi pályán. Grazban második díjat nyertem egy Schubert-dalversenyen, Barcelonában, Salzburgban és Münchenben is sikerem volt.

Mikor jött el a döntés ideje, amikor választanod kellett az orvoslás és az éneklés között?

A végső döntést a müncheni verseny hozta meg. Ott kaptam egy különdíjat, de nem ez volt az igazán érdekes, hanem az, hogy a versenyen ott volt a torinói színház igazgatója, egy nagyszerű ember, *Claudio Desderi*, aki meghívott Torinóba egy évadra. Ott énekelhettem öt szerepet. Olaszországban ez ritkaságnak számított, mert ott nincsenek társulatok, az egyes darabokhoz gyűjtik össze az énekeseket. Torinóban világnagyságokkal állhattam színpadra. Ekkor már nem tudtam egyeztetni az éneklést a kórélet-tannal, és elindultam a zenei pályán.

Torinóban olaszul énekelteél?

Németül, angolul és olaszul is énekeltem.

Valahol olvastam, hogy egyszer japánul is énekelteél.

Egyszer egy butuska tévéműsorban egy dalocskát megtanultam a házigazdák nyelvén.

Mik voltak eddig a legnagyobb szerepeid, és mi az, amit még szeretnél elénekelni?

Don Giovanni, a Kékszakállú herceg vára és Verdi Attilája, amik eddig a legkedvesebbek voltak. Hosszú a lista, amit még szívesen elénekelnék. A basszus figurák általában meglett emberek, tehát most kezdődik az a kor, amikor kezdem utolérni a szerepeket, nem kell sokat öregíteniük rajtam a sminkben. Verdi Fülöp királya, vagy az ördögszerepek izgalmas kihívások lehetnek számomra.

Bejártad a világot. Mondj néhány várost, ahová szeretnél még eljutni énekesként.

Ha egy jó tündér jönne és kívánnom lehetne, akkor azt mondanám, mindegy, hogy hol, de jó partnerekkel, jó rendezőkkel, jó karmesterekkel. Szerettem Olaszországban énekelni, de például Velencében még nem szerepeltem. Többször léptem fel Japánban a Kékszakállúval, Brazíliában Händel Messiasát énekeltem. Szívesen énekelnék Buenos Airesben a Teatro Colonban.

Mi a véleményed az opera műfajáról? Mit hozott a 20. század második fele és a 21. század eddigi évei? Maradnak a klasszikus alkotások, vagy van megújulás ezen a területen?

A 20. század közepéig énekes központú volt az opera, utána karmester központú lett, amikor az volt a legfontosabb, ki vezényli a zenekart és mi az ő elképzelése a darabról. Aztán jött a főleg rendező központú opera, amikor rendezői szempontok határozzák meg a szereposztást is. Sokféle irányzat él ma együtt.

Vajon milyen ma az opera közönsége?

Legyünk őszinték. Az opera a népesség 8 százalékát érdekli, ebből 1-2 százalék gyakran jár operába, egy még szűkebb kör pedig

rendszeresen. Aki évente egyszer elmegy, az általában egy olyan előadást szeretne meghallgatni, megnézni, amiből érti a történetet, élvezi a zenét és boldog. Az a kevés igazi rajongó pedig, aki országokon át elmegy különböző előadásokra, nyilván az újdonságot, az értelmezési finomságokat keresi. Aki tizenöt-ször látta már a Traviatát, az tizenhatodszor szeretne egy új verziót látni, amibe beleférhet némi extravagancia, hiszen a történetet már jól ismeri. Kíváncsi arra, hogyan értelmezi a rendező. Ebből fakad, hogy létrejöhet olyan előadás, ami már nem is a darabról, hanem a rendezőről szól. A rendezői színház elburjánzása pedig nem feltétlenül segít a műfajnak.

A műfaj érdekességét, értékét mégiscsak az énekesek jelenítik meg.

Rajtunk keresztül szűrődik át, válik értelmezhetővé a darab mondanivalója, és erős az az igény is, hogy csak menjünk be a színházba és lássunk valami szépet, valamit, ami elvarázsol, ami fölemel, többé tesz. Manapság sokféle előadást lehet látni. Vannak a régi klasszikus előadások, amelyek valóban szépek. Nekem az a szempontom, hogy legyen az a rendezés korhű vagy más korba helyezett, modern, absztrakt, avantgárd, mindegy, csak végül szülessen meg benne a darab, mert sokszor a fürdővízzel kiöntik a gyereket is. Az opera, ha jó, az az egyik legcsodálatosabb dolog, mert katartikus élménnyel tud megajándékozni. Persze sok minden kell hozzá: összesen akár kétszáz ember szerencsés csillagzat alatt összehangolt munkája, ha a zenekart, a kórust, a szólistákat, és a függöny mögött dolgozó kollégákat is beleszámolom.

Kell egy szerző is. Ezzel kapcsolatban adódik egy szokatlan kérdés. A mesterséges intelligencia előretörésének korát éljük: a gép tud már prózát írni, zenét talán még nem, de rövidesen ennek is eljön az ideje. Vajon a mesterséges intelligencia által komponált zeneművet meg tudjuk-e majd különböztetni az ember által létrehozottól?

Nehéz kérdés. Nem tudom, hová fog eljutni a mesterséges intelligencia. Olvasom, hogy hetek alatt fejlődik annyit, mint korábban húsz év alatt. Irtózatos az akcelerációja és biztosan meg fogja tanulni a zenét is. A zeneszerzői döntések hihetetlen agykapacitást igényelnek, millióféleképpen mehet tovább a dallamformálás, a harmonizálás a zene születése során. Hogy miért pont azt a fordulatot választotta Bach vagy Mozart, az ihletettség, emberi tartalom és zsenialitás kérdése. Szerintem ezt a mesterséges intelligencia nem tudja majd megközelíteni. A mesterségbeli tudást viszont biztosan.

Tud majd a gép katarzist kiváltani?

Nem tudom. Egy zeneszerző barátom úgy fogalmazta meg, hogy az ő agyában harmincféle variáció van egy dallam folytatására. Mozart vagy Bach agyában lehetett 400-500. Abból választották ki intuitív módon a legjobbat. Nevezhetjük ezt a múzsa csókjának is. Ezt a mesterséges intelligencia nem fogja tudni elérni.

Kanyarodjunk vissza az orvosláshoz. Be kell vallanom, hogy a neveddel nem az Operában találkoztam először, hanem egy közkórházban, ahol a belgyógyászati szakmai gyakorlatodat végezted.

A járvány alatt elég hosszú időre leállt a művészi élet. A feleségem édesapja háziorvos és családi körben megemlítette, hogy orvosokat keresnek ügyeletekre, nem vállalkoznák-e ilyen munkára. Elsőre elzárkóztam, hiszen már húsz éve nem foglalkoztam gyógyítással. Elkezdtek győzködni, hogy nem vagyok olyan öreg, hogy ne tudnám felvenni a fonalat. Azt hittem, ilyenre nincs lehetőség, de kiderült, hogy felügyelet mellett el lehet kezdeni. Elővettem a könyveket, próbáltam leporolni a régi tudást és szoros szakmai felügyelet mellett havonta 3-4 alkalommal elkezdtem háziorvosi ügyeletekben részt venni. Ahogy korábban mondtam, mindig szerettem volna betegekkal foglalkozni. Szóval megcsapott a mozdony füstje.

Nem féltél?

Hogyne féltem volna. Azt a szeletét az orvoslásnak, ami ügyelet alatt életfontosságú, igyekeztem feleleveníteni, az új dolgokat elsajátítani. De nyilván féltem, izgultam, hogy tudjak segíteni, ne hibázzak. Ezek után megfogalmazódott bennem, hogy megszerzek egy szakvizsgát.

Mikor és miből fogsz vizsgázni?

Végül nem belgyógyászati, hanem családorvosi szakvizsga lesz. A belgyógyászati szakvizsga túl nagy falat lenne most már, túlnőné a lehetőségeimet. A szakvizsgához szükséges kórházi gyakorlat egy részét az esztergomi kórházban töltöm. Ott hallottál rólam.

Nem gondoltál a fül-orr-gégészetre?**Az közelebb áll az énekléshez is.**

Nem gondoltam ilyen specialitásra. Az viszont elképzelhető számomra a jövőben, hogy a családorvosi szakvizsga után ügyelnék és helyettesítéseket vállalnék. Ez szabadabb mozgásteret ad. Az énekesi életvitel nagyon rapszodikus. Ha próbák vannak, akkor a színházban kell lenni sokszor délelőtt 10-től este 10-ig. Előadások között 5-6 szabadnap van és előfordul az is, hogy hetekig, hónapokig nincs énekesi elfoglaltságom. Ez az elképzelésem, aztán meglátjuk, mit hoz az élet.

A családban egy nagyszülői kántortanítón kívül nem volt énekes. A te családban énekesből – esetleg orvosból – lesz-e utánpótlás?

Három gyermekünk van. Illés 30 éves, szépen csellózik. Mivel nagyon szép orgánuma van, megkérdezték az iskolában, hogy ő is énekes lesz-e. Határozott nemet mondott, azzal az indokkal, hogy ő normális családot szeretne. Ez az utazó énekesi életformára is rávilágító

vélemény volt. Ő klinikai szakpszichológus lett. Abigél lányom 25 éves, orosz-portugál szakon végzett és a nemzetközi kapcsolatok területén dolgozik. Ő zongorázni tanult. Kicsit foglalkozott hangképzéssel, és most újra elkezdett énekelni tanulni. Inkább a jazz, az igényes könnyűzene előadása a célja. Mindketten értik a zenét és komoly örömforrásként az életük része. Antos most négyéves. Elég hangos kölkök, látszik, hogy hangja van, de hogy mire fogja használni, azt még nem tudhatjuk.

Régebben nem gondolkodtál azon, hogy művésznevet válasszál?

Volt bennem egy kis rátartóság, hogy ha akarják, majd megjegyzik, hogy én vagyok az az énekes a gyakori *Kovács István* névvel. Ez persze butaság. Nem volt mellettem akkoriban egy olyan tapasztalt valaki, aki azt mondta volna, hogy változtassam meg a nevemet. István volt az apám, a nagyapám és az ő apja is. A gyermekeimnek ezért is van kicsit különleges nevük.

Mennyire érzed, hogy megbecsülik a munkádat? Bár, hogy olyan helyeken énekelhetsz, amiről beszámoltál, az önmagában is nagy elismerés.

Liszt Ferenc-díjam van, megkaptam a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét, és az Operaház is díjazott.

Az Operaház tagja vagy?

Lennék, ha volna ilyen, de sok éve megszűntették. 25 éve énekelek az Operában. Van ott egy olyan kör, akik sokat énekelnek, ebbe beletartozom, mintha tag lennék.

Számos zenei és orvosi sikert kívánva, köszönöm a beszélgetést! ■

Dr. Osvai László